

Aantal broedparen van meeuwen en sterns in de IJmond in 2004

Fred Cottaar

Inleiding

De grootste meeuwenkolonie in onze regio bevindt zich tegenwoordig in de IJmond. De vele duizenden paren die zowel op het dak als op de grond broedend worden aangetroffen, worden hier sinds 1987 gevolgd. Wat begon als het nemen van een kijkje op een dak in de haven naar enkele dakbroedende Kleine Mantel- en Zilvermeeuwen, heeft zich ontwikkeld tot een langlopend broedvogelonderzoek. Het volgen van deze kolonie heeft in de loop der jaren interessante gegevens en inzichten opgeleverd. Veranderingen in onder andere de ontwikkeling van het aantal paren, zowel op het dak als op de grond, en onderzoek naar allerlei broedbiologische aspecten van deze kolonie heeft er toe geleid dat er een goed beeld van deze kolonie is verkregen. Maar, zoals het overal gaat is ook hier het geval: hoe meer onderzoek er wordt gedaan, des te meer nieuwe vragen er ontstaan. Ook 2004 was daarop geen uitzondering. Het ten tonele verschijnen van de Vos op een dak gaf veel informatie over de reactie van de meeuwen op die predator, en de gedragingen van diezelfde Vos in de meeuwenkolonie leverde veel informatie op. Zo val je van het ene interessante aspect van onderzoek in het andere. Rede om vooral door te gaan met het onderzoek in de IJmond en nieuwe interessante ontwikkelingen te beschrijven. In dit artikel wordt de ontwikkeling van het aantal meeuwen en sterns in 2004 beschreven. Verder wordt aandacht geschonken aan predatie en verstoring door respectievelijk Vos, Havik en Buizerd. Als laatste wordt het kraken van zilvermeeuwnesten door Nijlganzen beschreven.

Gebied en methode

Aangezien gebied en methode niet veranderd zijn wordt hiervoor verwezen naar de uitgebreide beschrijving zoals gegeven in Cottaar (2004a).

Overzicht per soort

De **Stormmeeuw** had het duidelijk moeilijk in 2004. In totaal broedden er in dat jaar 121 paar in de IJmond. Overal stonden de aantallen onder druk. Een drietal broedparen (normaal 0-2 paar) werd bij elkaar aangetroffen op een vrij nieuw dak in de Haringhaven. Dit zijn de enige dakbroedende vogels in het havengebied van IJmuiden. Het aantal van 31 paar op het sluizencomplex is het laagste sinds 1996. Eén van de redenen van dit lage aantal was het vrijwel verlaten van de kolonie op het opslagterrein bij de Noordersluis. Hier broedden in 2003 nog 20 paar, maar in 2004 kwamen hier niet meer dan acht paar tot broeden. In beide jaren werd de kolonie in zijn geheel gepredeerd door een Vos. Ook de aantallen op het CORUS-terrein staan zwaar onder druk. Door jarenlange raap- en verstoringsacties broeden hier steeds minder paren. In 2004 werd het laagste aantal gevonden sinds we hier vanaf 1995 inventariseren (87 paar). Vermeldenswaard is dat jaarlijks een steeds hoger percentage gaat broeden op verhogingen en daken (93 procent in 2004; Cottaar, 2004b). Tabel 1 geeft, opgesplitst naar gebied, een overzicht van het aantal broedpaar in de IJmond in 2004.

Tabel 1. Aantal broedparen van meeuwen en sterns in de IJmond, 2004.

Gebied	Storm- Meeuw	Kleine Mantel- meeuw	Geelpoot- meeuw & hybrides	Zilver- meeuw	Visdief
Havens en industriegebied	3	386	6	976	0
Forteiland	0	5	0	26	0
Sluizencomplex	31	1651	2	220	0
CORUS-terrein	87	127	0	340	0
PEN-terrein	0	0	0	6	0
Velserkom	0	5	0	3	0
Crown van Gelder	0	0	0	2	0
Zaanbever	0	1	0	25	0
Totaal	121	2175	8	1598	0

Voor het eerst sinds 1988 nam het aantal broedparen van de **Kleine Mantelmeeuw** in de IJmond af. Met in totaal 2175 paar (zie tabel 1) waren dit er 200 minder dan in 2003. De afname zat hem in z'n geheel in de lagere aantallen in de grote kolonie op het Middensluiseland (ongeveer 300 paar minder). De oorzaak hiervan is vooralsnog onbekend. Mogelijk dat de verstoring door jagende Haviken en Buizerds in de vestigingstijd er mede de oorzaak van was. Ondanks predatie door

de Vos op de IJbunker, waardoor de aantallen hier van 95 naar 56 paar afnamen, gaf het hele industriegebied een stijging van het aantal broedpaar te zien. Het aantal dakbroedende paren nam hier toe van 313 in 2003 tot 386 in 2004. Voor het eerst sinds 1988 werd er (met vijf paar) weer gebroed op het Forteiland. Ondanks de verjagingsacties blijft de stijgende lijn aanwezig op de daken op het CORUS terrein. Met 127 paar was dit het beste jaar sinds hier geïnventariseerd wordt (1995). Kleinere aantallen komen tot broeden op het dak van de Velserkom en Zaanbever.

Het aantal gemengde broedparen **Geelpootmeeuw & Hybrides x Kleine Mantelmeeuw** kwam in 2004 uit op acht (zie tabel 1). Alleen 2000 was met negen broedpaar wat dat betreft een beter jaar. De meeste paren (zes) werden gevonden op de daken van het industrieterrein van IJmuiden. Door vossenpredatie zijn hier op één paar na alle broedgevallen verloren gegaan. Het ene over gebleven paar bracht met succes twee kuikens groot. De overige twee paren werden gevonden in de grote kolonie op het Middensluiseland. Van deze paren is in ieder geval van één paar bekend dat niet succesvol is gebroed (mogelijk wel eieren, maar in ieder geval geen kuikens). Aangezien hybridisatie zorgt voor vele kleurschakeringen in het kleed is het niet ondenkbaar dat meer hybrides in de IJmond hebben gebroed.

Het aantal broedparen van de **Zilvermeeuw** ligt al vier jaar rond de 1600. In 2004 waren het er 1598 (zie tabel 1). Toch waren er dat jaar opvallende verschuivingen binnen de IJmond. De in 2003 ingezette herkolonisatie van het Forteiland werd verstevigd; in 2004 werd er door 26 paar, veelal met succes, gebroed. In 2003 waren dat er nog slechts vier. Een afname werd waargenomen in het industriegebied. Dit kwam in zijn geheel voor rekening van de IJbunker. Hier werden door predatie maar liefst 330 paar minder gevonden dan het afgelopen jaar. Een verschuiving naar omliggende daken schijnt voor de hand te liggen, omdat hier ongeveer 250 paar meer werd gevonden. Ook de gemengde kolonie op het Middensluiseland herbergde meer Zilvermeeuwen dan de afgelopen jaren. Maar liefst 220 paar, een aantal dat sinds het begin van de tellingen nog niet eerder was gevonden. Met 340 nesten lag het aantal broedparen op het CORUS-terrein ongeveer 10 procent lager dan in 2003. Dit heeft mogelijk te maken met de bestrijding van meeuwen op plaatsen waar menselijke activiteiten plaatsvinden en waar men overlast van ze heeft. Omdat Zilvermeeuwen op meer bereikbare plaatsen broeden, zijn ze in tegenstelling tot Kleine Mantelmeeuwen, gevoelig voor bestrijding. Op een aantal andere gebouwen in Velsen-Noord (Velserkom, Zaanbever, PEN-terrein en Crown van Gelder) werd nog door enkele paren per dak gebroed.

In 2004 hebben er, net als in 2002 en 2003, geen **Visdieven** in de IJmond gebroed (zie tabel 1). In dat opzicht is de titel van dit artikel dus

enigzins misleidend. Aangezien de Visdief in voorgaande jaren wel heeft gebroed en broedgevallen zeker tot de mogelijkheden behoren zal deze soort in de overzichten van de IJmond vermeld blijven.

Predatie en verstoring

Net als in 2003 vond er in 2004 op de IJbunker weer predatie van meeuwnesten door de Vos plaats. In tegenstelling tot 2003, toen bijna alleen maar kuikens werden gepakt, werden nu de nesten al in de eifase gepredeerd. Het bijhouden door Reintje van zo'n grote kolonie zal nog een hele klus zijn geweest en het resultaat mocht er zijn, want half mei werd een adult samen met vier vrijwel volgroeide jongen gezien (Steve Geelhoed in litt., Cottaar & Verbeek, 2004). Een andere Vos werd op de noordzijde van het sluisencomplex aangetroffen. Deze was vermoedelijk de dader van het vrijwel ontbreken van broedende Stormmeeuwen op het opslagterrein van de Noordersluis. Hier broedden in 2003 nog 20 paar, maar ook toen waren alle nesten in een paar dagen verdwenen. Het Middensluiseland was gevrijwaard van Vossen en hier kon dan ook met succes worden gebroed.

Het voorkomen van Havik en Buizerd was in 2004 nog opvallender dan in voorgaande jaren. Regelmatig werden van beide soorten meerdere exemplaren waargenomen. Er werden tenminste vijf verschillende Buizerds in het gebied gezien en op één dag werden zelfs drie Buizerds en één Havik tegelijk in de kolonie aangetroffen. Veel waarnemingen vonden plaats tijdens de vestigingsperiode van de Kleine Mantelmeeuw, tussen eind maart en begin mei, wat mogelijk van invloed geweest kan zijn op het, ten opzichte van 2003, lagere aantal broedparen van deze soort. Tijdens de kuikentijd waren het voornamelijk Buizerds, en maar een enkele keer een Havik, die af en toe kwamen buurten in de kolonie. Een aantal malen werd gezien dat Buizerds wegvlogen richting CORUS-terrein. Waarschijnlijk waren het broedvogels van dit terrein, aangezien hier in 2004 drie paar hebben gebroed (Cottaar & Vogelzang 2004). Het gedrag van beide soorten roofvogels kwam overeen met dat van eerdere jaren (zie Cottaar, 2004a) en ook nu werd geen enkele keer gezien dat meeuwen als prooi fungeerden. De hoge stand van Konijnen was hier vermoedelijk debet aan. Voor de grote geboortegolf van jonge Konijnen, werden meerder malen tot 50 of meer exemplaren gezien en nadat de jongen waren uitgelopen konden op rustige avonden meer dan 100 Konijnen geteld worden. Jongen Konijnen moeten zeer op hun hoede zijn voor territoriale meeuwen. Verschillende keren werd gezien hoe met name Zilvermeeuwen halfwas Konijnen te pakken kregen en doodden.

Verstoring door menselijke activiteiten, onder andere dakwerkzaamheden of het plaatsnemen van vliegers op daken met de beeltenis van een

arend, werd niet waargenomen. Mogelijk was wel weer een eierapper actief op het Middensluiseland aangezien veel nesten slechts twee eieren hadden, in plaats van drie.

Nijlganzen kraken zilvermeeuwnesten

Reeds vijfmaal sinds het onderzoek in de IJmond gestart is, werd waargenomen dat een Nijlgans het nest van een Zilvermeeuw kraakte. Van de twee vroegste waarnemingen in de jaren negentig, van vogels broedend op remstoelen in de toeleidingskanalen (sluizencomplex), is jammer genoeg niet bijgehouden wat uiteindelijk het resultaat was. Het derde geval betrof een nest op een dukdalf in het Buitenspuikanaal in 2001. Hier werd het nest van een al broedende Zilvermeeuw door Nijlganzen in beslag genomen, waarbij de Zilver regelmatig op de dukdalf stonden te alarmeren. Na het uitkomen van de nijlganskuikeus werd het nest verlaten en niet meer in bezit genomen. Het vierde geval vond in 2003 plaats op het CORUS-terrein. Ook hier zat de Zilvermeeuw al op een nest, een plek waar al enkele jaren werd gebroed. Ook deze Zilver trok aan het kortste eind en moest de nestplaats afgeven aan de Nijlgans. De 'vast' op het nest zittende Nijlgans werd constant door de Zilvermeeuw bestookt met duikvluchten. Bij een volgende controle van dit nest waren zowel de Nijlgans als de Zilvermeeuw niet meer aanwezig. Het vijfde geval vond in 2004 plaats, wederom op een remstoel van één der toeleidingskanalen. Ook hier werd de al broedende Zilvermeeuw bruut van het nest afgezet en nam het paartje Nijlganzen het nest over. De Zilvermeeuw bleef altijd in de buurt van dit nest. Na een dag of tien was het nest door de Nijlgans verlaten en lagen de eieren, gedeeltelijk, naast het nest. De Zilvermeeuw begon gelijk naast dit nest op een nieuw nest te broeden en bracht er twee kuikeus groot.

Samenvatting

Na vele jaren van toenemende aantallen werd in 2004 een pas op de plaats gemaakt, met voor alle soorten lagere aantallen dan in 2003. Vooral de Stormmeeuw heeft het in de IJmond zwaar. Sinds 1994 werden niet zulke lage aantallen gevonden. De meeste van de 121 paar werden aangetroffen op het CORUS-terrein. Hier staat de soort zwaar onder druk van onder andere raapacties. De grootste kolonie op het sluizencomplex (acht paar) werd gepredeerd door de Vos. Ook het succes van de overige paren op het sluizencomplex was vrijwel nihil. Stormmeeuwen hebben hier de grootste moeite om jongen groot te brengen, onder andere door predatie door Kleine Mantelmeeuwen (Oude Deureiland, sluizencomplex) en het wegspoelen van nesten (Middensluiseland).

Voor het eerst sinds 1988 nam het aantal broedpaar van de Kleine Mantelmeeuw niet toe. Het totaal aantal van 2175 paar lag ongeveer 200 onder dat van 2003, en zo was het aantal weer gelijk aan de stand in 2002. De afname zat hem voornamelijk in de lagere aantallen op het Middensluiseland (1651 paar in 2004 ten opzichte van 1946 paar in 2003). Rede van deze afname blijft gissen. De onrust door de aanwezige Haviken en Buizerds in de vestigingsperiode kan er één van zijn. Voor het eerst sinds 1988 werd weer door Kleine Mantelmeeuwen op het Forteiland gebroed (vijf paar). Op de daken van het industrieterrein van IJmuiden vond een opvallende verplaatsing plaats. Door predatie en de daarbij gepaard gaande onrust op de IJbunker weken paren uit naar andere daken. Dit werd aangetoond aan de hand van waarnemingen van gekleurde vogels. Omdat op de andere daken ook sprake was van een verdere toename, groeide het totaal aantal dakbroeders in het industriegebied van IJmuiden van 313 in 2003 tot 386 in 2004. Het aantal broedpaar op het CORUS-terrein blijft ook, zij het niet spectaculair, toenemen van 115 paar in 2003 naar 127 paar in 2004). Het totaal aantal dakbroeders voor de IJmond kwam dit jaar uit op 519 paar.

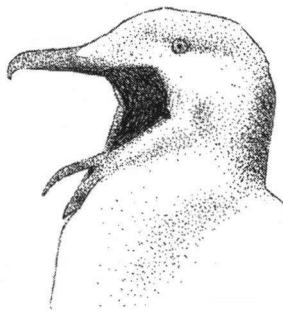
Het aantal broedende Zilvermeeuwen lag de laatste drie jaar steeds rond de 1600 paar. De soort kreeg een gevoelige tik door predatie op de IJbunker, alwaar het aantal broedpaar afnam van 447 in 2003 tot 116 paar in 2004 (Cottaar & Verbeek, 2004). Het totaal aantal dakbroeders nam daardoor af van 1052 in 2003 paar tot 976 paar in 2004. Een gedeelte van de broeders op de IJbunker zal uitgeweken zijn naar andere daken maar ook op het Forteiland en het Middensluiseland werden meer paren geteld. De soort lijkt dus door predatie uit te zwermen naar alle richtingen. Het totaal aantal dakbroeders voor de IJmond kwam dit jaar uit op 1352 paar.

Net als in 2003 werd predatie door Vos vastgesteld, waardoor het totaal aantal broedpaar onder druk kwam te staan. Havik en Buizerd maakten weer volop gebruik van de rijk gedekte tafel op het Middensluiseland. Dit bracht de nodige onrust met zich mee tijdens de vestigingsperiode van de meeuwen.

Voor de vijfde maal sinds 1987 werd waargenomen dat een Nijlgans een Zilvermeeuwnest kraakte. Zilvermeeuwen blijken weinig te kunnen inbrengen tegen Nijlganzen en moeten lijdzaam toezien, hoewel ze zich niet meteen overgeven, hoe hun nest wordt overgenomen. Het broedgeval van de Nijlgans in 2004 mislukte, waardoor de Zilvermeeuw alsnog met broeden kon beginnen, en hoewel er toch nog twee kuikens werden grootgebracht is bekend dat de overlevingskans van laat uitgevlogen jonge Zilvermeeuwen een stuk lager is dan vroeg uitgevlogen jongen (Goldbach & Hansen, 1980).

Discussie

Ondanks predatie door Vossen werden in 2004 in de IJmond nog steeds behoorlijke aantallen broedende meeuwen aangetroffen. De Vos is geen nieuwkomer in IJmuiden. Vossen worden al sinds het begin van het onderzoek in 1987 in de IJmond waargenomen, hoewel Bak & Waardenburg (2001) opvallend genoeg geen aantallen vermelden voor dit gebied, waardoor het voorkomen van de Vos in de IJmond onderbelicht blijft. De kans op predatie heeft dus altijd bestaan. Dat daarbij wordt gezwommen naar het Forteiland (1988) en via een trap het dak wordt bereikt (2003 en 2004) kenmerkt de vindingrijkheid van de Vos. Predatie door Vossen zal vermoedelijk ook in de toekomst blijven plaats vinden. Door deze predatie wordt een proces in werking gesteld van een grotere verspreiding van broedende meeuwen op onder andere daken. Dit werd in 2004 aangetoond aan de hand van waarnemingen van individueel gekleurde meeuwen. Voormalige broedvogels van de IJbunker doken in 2004 al in verschillende andere plaatsen op. Ook zullen meeuwen hierdoor vanuit het industrieterrein steeds meer de bebouwde kom gaan bezetten, met alle ongemakken van dien voor bewoners en omwonenden.

*Gapende Zilvermeeuw.
Roy Slaterus*

Een ontwikkeling die ook al een aantal jaren bezig is is de verstoring van jagende Haviken en Buizerds in de grote kolonie op het Middensluiseland. Opvallend genoeg zijn hier niet de meeuwen slachtoffer van deze kromsnavels, maar de volop aanwezige Konijnen en verwilderde duiven. De laatste groep heeft het mogelijk ook te verduren van het slechtvalkenpaar dat in 2004 op het CORUS-terrein gebroed heeft. Onderzoek aan de hand van prooiresten van dit stel gaf echter aan dat met name ralachtigen en steltlopers tot de favoriete prooien behoorden en dus niet de duiven (van Geneijgen, 2004). De jachtpartijen van eerder genoemde soorten geven een constante verontrusting, die vooral in het begin van de vestiging van de meeuwen behoorlijk kan zijn. Later in de tijd berusten de meeste meeuwen hier in, en zijn het voornamelijk de meeuwen in de directe omgeving van de roofvogels die volop alarmeren en rondvliegen. Gedurende de jachtvluchten ontstaan 'waves', zodat je precies kan volgen waar een roofpiet uithangt.

Waarnemingen van vele tientallen gekleurde Kleine Mantelmeeuwen, afkomstig van Europoort en de Maasvlakte (als kuiken geringd), geven aan dat de kolonie in IJmuiden voor een groot deel gekoloniseerd wordt door vogels uit deze gebieden. Tevens werden ook nog enkele 'eigen' Kleine Mantelmeeuwen teruggevonden, waardoor ook wederom wordt bevestigd dat aanwas ook van eigen vogels afkomstig is. Ondanks de vele kleuringprogramma's in de ons omliggende landen werd in 2004 maar één Belgische gekleurde Kleine Mantelmeeuw ontdekt, die nu voor het tweede broedseizoen in IJmuiden aanwezig was (nog niet territoriaal). Dit exemplaar was als kuiken geringd in de kolonie van Zeebrugge. Vestiging uit buitenlandse kolonies lijkt dus te kunnen gaan voorkomen. Wellicht dat het hele zuidelijke Noordzeegebied één grote kolonie met onderlinge uitwisseling is?

Het jaar 2004 zal de boeken ingaan als een niet al te productief jaar. De indruk bestaat dat het aantal jongen op het Middensluiseland dat jaar een stuk lager was dan de afgelopen jaren. Ook werden redelijk wat grotere dode jongen gevonden. Dit kan duiden op voedseltekort. Er was immers tijdens de opgroeperiode van de jongen veel wind en regen, met zelfs een zomerstorm op 23 en 24 juni (zie ook pp 6). Deze weersomstandigheden zorgen voor slechte condities voor visvangst door de adulten op zee, waardoor weinig voedsel aan de kuikens kan worden aangeboden.

Overigens was, door al die wind en storm, de verwachting dat er kuikens van de daken op het industrieterrein zouden waaien, omdat de wind hier vrij spel heeft. Dit viel in praktijk ontzettend mee. Controles tijdens en vlak na de storm brachten, in overeenstemming met voorgaande jaren, niet meer vondsten van op de grond lopende kuikens of juvenielen dan normaal.

Rijkswaterstaat heeft wederom de plannen van stal gehaald om het Middensluiseland af te graven. Deze ongeveer 925 meter lange landtong, gelegen aan de zee kant tussen de Midden- en Noordersluis zal nu zeer waarschijnlijk in 2006 worden verkort tot een paar honderd meter (Marco van Wieringen, mond. meded.). Deze landtong herbergde in 2004 1788 paar meeuwen (4 Storm-, 1636 Kleine Mantel- en 148 Zilvermeeuwen). Aanbevelingen zijn reeds gegeven zodat deze afgraving buiten het broedseizoen om wordt gedaan. De verwachting is dat een deel van deze broedvogels naar de daken in de bebouwde kom zal verhuizen; iets waar niemand op zit te wachten, zeker niet de bewoners en andere omwonenden. Een ander deel zal verhuizen naar de daken in het industriegebied en naar kolonies elders langs de kust. Hopelijk zullen waarnemingen van geringde meeuwen inzicht geven in deze 'verhuizing'.

In het industrieterrein van IJmuiden is nog steeds ruimte voor meer meeuwen, zeker bij nieuwbouw van panden met grote daken, zoals die de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden. Niet alle daken zijn op dit moment volledig bezet. Wat dat betreft geeft de toekomstige bebouwing rond de Derde Haven ook nog mogelijkheden. Vooral nog is alleen de insteekhaven klaar en staan er nog geen panden. Mochten hier echter ook grote panden met platte daken komen dan is vestiging te verwachten. De toekomst zal wat dat betreft nog wel het één en ander in petto hebben.

Dankwoord

Ronald Demmendaal, Kees & José Verbeek, Joop Vogelzang en Erik Wokke worden bedankt voor hun bijdrage aan de inventarisatie van de IJmond. Cebo-Holland, CORUS en Rijkswaterstaat (dienstkring Noordzeekanaal) worden bedankt voor hun bereidwillige medewerking om ons op hun terreinen toe te laten.

Literatuur

- Bak, A. & Waardenburg, H.W., 2001. Vossen in Noord-Holland. Ontwikkeling en toekomst. Bureau Waardenburg, rapport 01-012. Culemborg.
- Cottaar, F., 2004a. Aantal broedpaar van meeuwen en sterns in de IJmond in 2003. Fitis 40 (2): 94-104.
- Cottaar, F., 2004b. Stormmeeuwen zoeken het hogerop bij CORUS. Nieuwsbrief NZG (Nederlandse Zeevogelgroep) 6(1): 3-4.
- Cottaar, F. & Verbeek, K., 2004. Meeuwenonderzoek op de IJbunker, IJmuiden, broedseizoen 2004. Verslag. Haarlem
- Cottaar, F. & Vogelzang, J., 2004. Aantal broedpaar van meeuwen en steltlopers op het CORUS-terrein, Velsen, 2004, met een terugblik op de afgelopen 10 jaar. Verslag, Haarlem.
- Geneijgen, P. van, 2004. Broedresultaten van Slechtvalken in Nederland in 2004. Slechtvalk Nieuwsbrief 10(1): 2-6.
- Goldbach, R. & Hansen, K., 1980. De Zilvermeeuw. Kosmos, Amsterdam.

Fred Cottaar, Lutulistraat 42, 2037 CB Haarlem.